

ATSIMINIMAI APIE VILNIŲ

XLIV skyrius

Vilnius mums atvykus

Lietuvos sostinėje Vilniuje gyveno daugiau kaip 35 000 žmonių; iš jų apie 22 000 katalikų, 600 graikų, 500 liuteronų, 100 reformatų, 11 000 žydų ir 60 mahometonų. Aukštuomenė, Universiteto profesoriai, miestiečiai daugiausia buvo katalikai. Tarp graikų galėjai sutikti valdžios atstovų, pirklių ir rusų valstiečių. Liuteronai ir reformatai (daugiausia vokiečiai) vertėsi menais, amatais ir prekyba. Žydai sudarė atskirą bendruomenę. Šios tautos istorija pranyksta amžių glūdumoje. Anot pono Tadeušo Čackio¹, į Vakarų Lenkiją jie pateko iš Vokietijos, o į Rytų – nuo Kaspijos jūros. Ponai Suroveckis ir Bėras yra tos pačios nuomonės. Jie priskiria žydams ir karaimus, nors šie iš tiesų nekalba vokiškai; tačiau net vokiškos kilmės žydai labai skiriasi nuo mūsų dienų Vokietijos žydų. Vilniaus žydai rengiasi kaip Don Bazilijus iš „Sevilijos kirpėjo“. Moterys vilki rytietiškai. Visų jų drabužiai – kartais prabangūs, kartais vargani, tačiau beveik visuomet – nešvarūs.

Vilnius atrodė chaotiškai. Daug rūmų, aplink menkos lūšnos. Puiki itališko stiliaus miesto rotušė stovėjo gražioje, barakų prigrūstoje aikštėje. Didingos katedros link vedančios gatvės buvo negrįstos, pilnos visokiasių šiukšlių; lyjant – neįžengiamos. Namai daugiausia mediniai, nors buvo ir keletas mūrinių. Išsidriekęs kalvos papėdėje, dviejų upių (Neries ir Vilnios) santakoje, miestas buvo labai nešvarus. Kiaulės lakstė kur pakliuvo. Toliau už miesto, upių pakrantėse, galėjai užuosti ir pamatyti krūvas mėšlo sulig žmogaus ūgiu. Priemiesčiai skendo smėlyje ir purve. Apylinkių grožis neatsvėrė šių nepatogumų. Šiaurėje, kairiajame Neries krante, yra Antakalnis (*ante colles*)²; pušynai supa kalvas su gražiomis bažnyčiomis, Sapiegų rūmais³ ir sodu. Dešiniajame tos pačios upės krante, prie Žaliojo tilto, kyla rūmai, vadinami Pirmontu⁴, o toliau, ant kalno – žavi Verkių vila, priklausanti kunigaikščiui Masalskiui. Rytuose – puikus Paplavų slėnis su tekančia Vilnia. Eidami palei upę aukštyn Rovne pole⁵ keliu, pamatysime kitą slėnį, vadinamą Puškarnia⁶, primenantį Šveicariją. Pietuose – jau kitoks vaizdas. Ribiškėse vyrauja beržai, o ne eglės, ten gražios pievos, nėra smėlynų, upes keičia ežerai. Pasukę į vakarus, pateksime į eglyną, kurio gale stovi Vingio rūmai⁷, anksčiau – jėzuitų vasaros buveinė, dabar – Lietuvos generalgubernatoriaus barono Benigseno užmiesčio namas.

---

¹ Tadeušas Čackis (1765–1813) – Volynės grafas. Lenkų istorikas, visuomenės veikėjas, švietėjas. 1800 m. Varšuvoje įkūrė Mokslo bičiulių draugiją. Volynėje steigė ukrainietiškas mokyklas. Tyrinėjo Lietuvos ir Lenkijos istoriją.

² *ante colles* – lot. „prieš kalvas“.

³ Sapiegų rūmai – 1691 m. Vilniaus vaivada ir LDK etmonas Kazimieras Sapiega buvusios tariamai pagoniškos šventyklos vietoje ar iš jų griuvėsių pastatydino baroko stiliaus rūmus, kurie vėliau tapo Vaitiekaus Puslovskio nuosavybe. 1809 m. juos įsigijo karo ligoninė. 1844 m. rūmai restauruoti. Sovietų okupacijos metais jie buvo pritaikyti karo mokyklai, kareivinėms.

⁴ Pirmonto rūmai – arba Piromonto, už Žaliojo tilto, dešinėje. Prieš 1765 m. juos pastatydino Vitebsko vaivada. Vėliau rūmai priklausė rusų kariuomenės generolui Pirui, dėl to ir buvo vadinami jo vardu.

⁵ Rovne Pole – Lyglaukiai, kaimelis prie Vilniaus–Polocko vieškelio.

⁶ Puškarnia – arba Puškornia, Pučkarnia. Kalnas netoli Vilnios, buvusios Lietuvos artilerijos valdos.

⁷ Vingio rūmai – jėzuitų vasaros buveinė. Pavadinimas „Zakretas“ atsirado XVIII a. pabaigoje. Senasis ir tikrasis vietos vardas – Lukiškės. Apėmė didelę teritoriją, į ją įėjo ir dabartinis Vingio parkas. Iki XVI a. pabaigos šio parko valdos priklausė Radviloms, buvo vadinamos Radvilų Lukiškėmis. Vėliau vadintos ir jėzuitų Lukiškėmis. Po 1812 m. gaisro rūmai nyko iki 1855 m., o 1872 m. jų jau nebeliko.

Vilniuje netrūko maisto, ypač žiemą, nes rogių kelias palengvindavo susisiekimą. Jautiena, veršiena, kiauliena – aukščiausios kokybės ir beveik perpus pigesnė negu Vienoje. Užteko ir geros paukštienos, pavyzdžiui, riebių vištų. Turguje pilna jerubių, kurapkų, perkūno oželių ir tilvikų, tetervinų ir kiškių. Nebuvo tik briedžių bei šernų, nors Pinsko pelkėse jų – gausybė; nematyti nė elnių. Nemunas, Neris ir ežerai pilni žuvies, kurią pigiai parduodavo. Pagaudavo puikių vėžių. Bulvės, kopūstai, burokai – įprastas liaudies maistas. Šparagus, žiedinius kopūstus ir artišokus galėjai pamatyti tik ant turtingųjų stalo. Duona – puikios kokybės, kaip ir paprasčiausias alus, vadinamas „Stalo“. Vynas parduodamas buteliais ir labai brangus; jį gabendavo iš Rygos ankeriais (44 buteliai): Bordo vyną po 7 dukatus, Malagos – po 7–10 dukatų, šampaną – po 12 frankų už butelį ir porterį – po 5 frankus.

Kadangi Vilnių supo didžiuliai miškai, mediena neturėjo būti brangi. Tačiau trūko žmonių miškui kirsti, o ir pervežimas labai nuostolingas. Šiaip ar taip, mediena labai gera ir Pietų Europoje ją ne vien kūrėntų. Iš Rusijos gilumos atveždavo gausybę vaškinių ir lajinių žvakių. Vilnius negarsėjo gražiais ekipažais. Jiems vis kažko trūkdavo: tai daili karieta, bet arkliai prasti; tai gražūs arkliai, o įkinkyti į baisiausią karietą; o jeigu arkliams ir karietai nieko negalėdavai prikišti, tai vežėjas ir tarnai būdavo blogai aprenkti. Nepeikiu rusiško būdo, nors iš pradžių jis man nepatiko; nepamėgau ir skirtingo plauko arklių. Paprastai kinkydavo keturis arklius; sėdintis ant pasostės barzdotas vežėjas laikydavo gražulo arklių vadeles; berniukas jodavo ant priekinio iš dešinės arklio, vadelėdamas kairįjį, vadinamą *furioso*⁸, nes šiam visada reikėdavo lėkti risčia, išrietus galvą, papuoštą krintančiais iki žemės karčiais.

Turtingiausiuose Vilniaus namuose laikydavo pulką tarnų, daugiausia baudžiauninkų. Juos išlaikyti, tiesą pasakius, nedaug tekainavo, bet jie prastai patarnaudavo, matyt, dėl girtuoklystės, tingumo ar nešvaros, kuria, beje, dažnai girdavosi. Kartą vasarą kunigaikštienė maršalienė Čartoriska⁹ nusiskundė jai prie stalo patarnavusio liokajaus dvokiančiomis kojomis; tas kuo naiviausiai atsakė: „Ak, jeigu nusiaučiau, būtų dar ne taip!“

Daugelio rūmų, tarp jų ir Vilniaus vyskupo, prieškambariuose, be minios tarnų, dar sėdėdavo pasiuntinys žydas, tvarkantis pirkimo ir pardavimo reikalus; pas damas – pasiuntinės moterys, kurios atnešdavo naujas prekes, keisdavo jas į senus skudurus. Tos vargšės žydės beveik visos sirgdavo niežais.

Vilniuje netrūko prabangių, turtingų vokiečių išlaikomų krautuvių. Ypač garsėjo Raiceris ir Karneris. Šie ponai gyveno plačiai, bet galiausiai subankrutavo. Ilgainiui jiems nepavyko atlaikyti žydų pirklių, kurie gyveno vargingai, tenkindamiesi nedideliu pelnu, prekiaudami daug mažesnėmis kainomis, konkurencijos. Nepamirškime ir to, kad aukštų rusų valdininkų žmonos imdavo iš krautuvių viską, kas patinka, nė nemanydamos užsimokėti. Ir niekam nepasiskūsi: sučiupus varant kontrabandą arba kitais atvejais valdininkų užtarimas neišvengiamas.

Vilniuje radome daug daugiau vienuolių (vyrų ir moterų) negu Vienoje: dominikonai, bernardinai, piaristai, karmelitai (apsiavę ir basi), pranciškonai, kapucinai, misionieriai – visi jie gyveno erdvuose mieste ir apylinkių vienuolynuose. Iš moterų vienuolių išsiskyrė vizitietės, benediktinės, marijietės, bazilionės ir Užupio vienuolės¹⁰, laikiusios pensionatą išsiskyrusioms moterims našlėms ir našlaitėms. Pensiono moterys galėjo laisvai vaikštinėti, bet privalėjo gerai elgtis.

Išskyrus katedrą, Šv. Kazimiero ir Šv. Jono (priklausė Universitetui) bažnyčias, visos kitos – vienuolynų nuosavybė; jas aptarnaudavo vienuoliai. Dominikonų bažnyčios pamaldose neįmanoma išbūti, ypač per sekmadienio mišias: neleistas elgesys kelia pasipiktinimą. Žmonės įeina ir išeina, plepa, vaikšto, sveikinasi ir bučiuojasi...

⁸ *furioso* – it. „įpykęs, iširdęs, padūkęs, įnirtingas“.

⁹ Kunigaikštienė maršalienė Čartoriska – Izabelė Fleming (g. 1745 m.), maršalo, generolo Adomo Kazimiero Čartoriskio žmona.

¹⁰ Užupio vienuolės – Gailėstingosios arba Pilkosios seserys, bernardinės. XVIII a. jų ligoninė įsikūrė kadaise Gosevskiams priklausiusiuose rūmuose. Dabar – Bokšto g. 6, taip pat ligoninė.

Dar stovėjo graikų, liuteronų, reformatų bažnyčios, žydų sinagoga ir mečetė. Katalikai negriežtai šventė sekmadienį. Tai buvo turgaus diena; valstiečiai tik sekmadienį galėjo parduoti savo produktus. Žydai, priešingai, labai laikėsi šabo ir kitų švenčių ir už visą pasaulio auksą nieko nebūtų pardavę tomis dienomis. Totoriai stropiai šventė penktadienį.

Mane nustebino tarp atskirų kultūr vyraujanti graži darna ir net brolybė. Per generalgubernatoriaus išskeltus pietus imperatoriaus Aleksandro gimimo dieną (gruodžio 12/24) pamačiau už stalo vieną šalia kito sėdinčius katalikų vyskupą, graikų archimandritą, liuteronų ir reformatų pastorius; visi draugiškai šnekučiavosi.

Generalgubernatoriaus namai visad buvo atviri: žiemą – mieste, kitu metų laiku – Vingio kaime. Nei jam, nei jo žmonai niekas neprilygo vaišingumu bei mandagumu. Baronas Benigsenas, tuomet jau šešiasdešimties metų amžiaus, bet dar labai žvalus, nepaprastai aukšto ūgio; jis – istorinė ir karinė garsenybė, dalyvis sąmokslu, kavinavusio Pavlo I gyvybę. Jus sudomins apie jį pateiktos žinios. Gimęs kilmingoje Hanoverio šeimoje, jis anksti pasirinko karinę tarnybą. Kai nelaimingoji Danijos karalienė Marija Matilda pabėgo į savo brolio, Anglijos karaliaus Jurgio III, vokiškąsias valdas, Benigsenas ją saugojo. Jis taip mokėjo įtikinti savo nepaprastai kalinei, kad buvo pakeistas kitu ir pašalintas; be galo nusiminęs, nutarė palikti tėvynę ir paieškoti laimės Rusijoje. Čia jį puikiai priėmė, jis iškart iškilo. Tobulai išmanydamas kavaleriją, parašė visų palankiai įvertintą veikalą: jame rasi daugybę patarimų šios kariuomenės rūšies karininkams. Veikalas iš tikrųjų parašytas labai aiškiai ir tiksliai.

[...]

Pirmininkas Lachnickis buvo vienas iš nedaugelio, tebenešiojančių lenkišką apdarą. Kalbėjo tik lenkų ir lotynų kalbomis. Nors ir nemokytas, samprotavo labai svariai. Jo orioji žmona buvo visai be išsilavinimo.

Kiekviena Rusijos imperijos valda (provincija) turi savo maršalką, t. y. bajorų vadą, kurio rūpestis – ginti nuosavybę tuo atveju, kai į ją kėsina karinė arba civilinė valdžia. Maršalkai suteikta privilegija rašyti asmeniškai imperatoriui. Mes radome mielą, paslaugų grafą Bžostovskį, vykdančią tas priedermes. Jo žmona (buvusi grafitė Chreptovič) – tikra savo salono pažiba; pas ją kasvakar sueidavo gausi rinktinė draugija. Vakarienę paduodavo visiems, kaip ir pas generalgubernatorių. Kartą aš buvau jaudinančio reginio liudininkas. Imperatorius Aleksandras sužinojo, kad Rusijoje yra lenkų, įkalintų dar nuo Baro konfederacijos laikų¹¹. Caras juos ne tik išlaisvino, bet ir savo lėšomis grąžino į tėvynę. Tie senukai (jų būta apie trisdešimt), vykdami per Vilnių, prisistatė ponui Bžostovskiui. Šis pasiūlė sušelpiti vargšus. Po valandėlės savo salone jis surinko daugiau kaip 200 dukatų.

Keletas šeimų varžėsi didybe su maršalka: Prancūzijos ambasadoriaus Konstantinopolyje sūnus grafas Šuazelis-Gufjė, vedęs buvusią Jekaterinos II freiliną grafitę Potocką; Lietuvos didžiojo kunigaikščio šunininkas grafas Kosakovskis, vedęs ponios de Suazel seserį; grafas Tyzenhauzas (vadas); kancleris generolas Morikonis ir grafas Potockis, kurio žmona – grafitė Pac, kilusi iš Toskanos Pacių¹².

Aukštuomenės rengiami pietūs, vakarienės ir baliai teikė Vilniui daug blizgesio. Neseniai Miulerio namuose¹³ buvo atidarytas kazino; čia vykdavo kaukių baliai ir kiti pasilinksminimai. Mane, atvykėlį iš

¹¹ Baro konfederacija – vietovė Podolėje, kur 1768 m. lenkų patriotai sudarė sąjungą, vadinamąją Baro konfederaciją, kuri priešinosi Rusijos kišimuisi į šalies reikalus. 1770 m. konfederatai paskelbė karalių Stanislovą Poniatovskį netekusiu teisių, bet buvo sumušti ir negalėjo sutrukdyti pirmojo Lenkijos–Lietuvos padalijimo.

¹² Toskanos Paciai – Florencijos gvelfų giminė (Pazzi), Medičių (Mediči) konkurentė. XV a. Paciai buvo išvyti iš Florencijos.

¹³ Miulerio namai – rūmai, žinomi nuo XVI a., kai juos pasistatė ir valdė Vilniaus pilių prižiūrėtojas ir architektas U. Hozijus bei jo sūnus Jonas. XVIII a. rūmai priklausė LDK iždininkui J. Flemingui, vėliau – Bžostovskiams ir Pociėjams, o XIX a. – P. Miuleriui, kuris jų erdvias sales nuomodavo koncertams, vaidinimams, šventėms, karnavalams, bajorų susirinkimams. Dabartinį rūmų eksterjerą sukūrė architektas A. Kosakauskas (Vokiečių g. 26).

Vienos, nustebino pramogų puošnumas. Šampanas ir porteris buvo įprastiniai gėrimai. Vakarienei vienam asmeniui kainuodavo nuo 3 iki 5 dukatų, ir tuo niekas nesistebėjo. Tarp kazino lankytojų netrūkus kilo nesantaika. Draugija pasidalijo. Antra tokia įstaiga įsikūrė Vitingofų rūmuose¹⁴. Abi kompanijos konkuravo tarpusavy. Puotos tapo dar šaunesnės.

Be daugybės kitų pasilinksminimų, teatras taip pat buvo gausiai lankomas. Tačiau reikėjo didelio pasiryžimo eiti į teatrą¹⁵ žiemą, nes ten būdavo šalta. Termometras kartais rodydavo ne daugiau kaip 12–16° virš R nulio¹⁶. Tai suprantama, nes pro lubas švietėsi žvaigždės. Madlenos Moravskos¹⁷ vadovaujami aktoriai buvo neblogi; dažnai vienam žmogui tekdavo ir tragiko, ir komiko, ir dainininko amplua.

1578 metais įkurtas Vilniaus universitetas valdant lenkams buvo tik vienuolynas, kur, be teologijos ir matematikos, šiek tiek mokė chirurgijos. Dar neprijungus Lietuvos prie Rusijos, Varšuvoje esanti Mokyklų komisija įkūrė Gamtos mokslų ir Medicinos katedras. Paskutinis Lenkijos karalius pasikvietė net Z. G. A. Forsterį¹⁸, pagarsėjusį po kelionės aplink pasaulį, patikėdamas jam Gamtos istorijos katedrą. Praktinę mediciną dėstė kažkoks Langmajeris¹⁹, gydytojas iš Vienos. Iš ten pakvietė Lobenveiną dėstyti anatomijos; Forsterį pakeitė Špicnagelis²⁰, bet jis, kaip ir Langmajeris, neilgai išbuvo Vilniuje. Langmajeris daugiau užsiėmė privačia praktika negu dėstymu.

Atėjus į valdžią imperatoriui Pavlui, Peterburge įsitvirtinę jėzuitai visai prašė monarchą leisti grįžti į Vilniaus universitetą, kurį jie buvo įkūrę, bet turėję pasitraukti išvijus jėzuitus iš Lenkijos. Jie buvo bepasiekią tikslą, tačiau vienas generolo Kutuzovo (vėliau labai išgarsėjusio) žodis sugriovė šiuos planus. Įtariajam imperatoriui sukilo nepasitikėjimas išgirdus, neva jėzuitai turį ambicingų ketinimų graikų bažnyčios atžvilgiu.

Imperatorius Pavlas neapribojo Universiteto nepriklausomybės, bet daugiau nieko gero dėl jo nepadarė. Vieną gražią dieną jis liepė areštuoti rektorių (vyskupą Stroinovskį), kam tas išdrįso prieštarauti. Jį uždarė ne kalėjime, kaip 1823 metais, o vienuolyne.

Užėmus valdžią imperatoriui Aleksandrui, rektorius nuvyko į Peterburgą ir išsirūpino paskyrimą į Vilniaus universitetą bei pasiūlė jo reorganizavimo planą. Stroinovskį parėmė Volynės grafas Tadeušas Čackis – labai mokytas ir šviesus vyras, siekęs daug nuveikti visuomenės labui. Padėjo ir kunigaikštis Adomas Čartoriskis, naujojo imperatoriaus mokslo draugas; tapęs užsienio reikalų ministru, jis įgijo didelę galią. 1803 m. balandžio 4 d. buvo išleistas *ukazas* dėl Vilniaus imperatoriškojo universiteto. Kartu paskelbtas statutas, tai yra bendros Universiteto ir jam priklausančių mokyklų valdymo taisyklės, kurias Jo Didenybė patvirtino 1803 m. gegužės 18 d.

Bendras Universiteto suskaidymas į keturis skyrius (pagal Prancūzijos nacionalinio instituto pavyzdį), būtent: Gamtos mokslai ir matematika, Medicina, Moralės mokslai ir politika, Literatūra ir laisvieji menai, – nebetinka Universitetui, kurio pagrindinis tikslas – rengti studentus įvairioms tarnyboms, nes,

---

¹⁴ Vitingofų rūmai – LDK įždininkui A. Tyzenhauzui 1790 m. pagal architekto M. Knakfuso projektą pastatyti rūmai, kurie XIX a. pirmoje pusėje priklausė Vitingofams (Vokiečių g. 28).

¹⁵ Teatras Vilniuje – pirmasis Vilniaus teatras Vaitiekaus Boguslavskio iniciatyva įkurtas 1785 m. buvusiuose Oskierkų rūmuose. Oskierkų rūmai neišlikę. Po kurio laiko teatras persikėlė į šalia esančius Radvilų rūmus. 1810 m. nutarta steigti naują teatrą. Lėšų pažadėjo Oginskis ir skyrė tam reikalui savo rūmus Rūdninkų gatvėje. Tačiau tų pačių metų pabaigoje spektakliai buvo vaidinami Rotušės salėje.

¹⁶ Reomiūro nulis – René Antuanas Feršo de Reomiūras (René Antoine Ferchault de Réaumur, 1683–1757). Prancūzų fizikas ir natūralistas. Pagarsėjo sukūręs spiritinį termometrą (1730 m.), su laipsnių skale nuo 0 iki 80.

¹⁷ Moravška – Madlena Moravška (1765–1823). Viena iš Lietuvos profesionaliojo teatro kūrėjų. Nuo 1791 m. vaidino savo vyro Domininko Moravskio (1761–1801) trupėje Vilniuje, Gardine, Lvove. 1801–1805 m. buvo šio teatro vadovė. 1810–1811 m. Vilniuje buvo įsteigusi naują trupę.

¹⁸ Forsteris – Johanas Georgas Adomas Forsteris (Forster, 1754–1794). Vokiečių gamtininkas, keliautojas.

¹⁹ Langmajeris – Juozapas Langmajeris. Vilniaus universitete skaitė praktinės medicinos kursą.

²⁰ Spicnagelis – Ferdinandas Spicnagelis (1760–1826). Į Vilnių atvyko iš Vienos universiteto. Dėstė terapijos, toksikologijos kursus.

išskyrus Medicinos, katedros nekelia konkrečių uždavinių. Ar yra kas absurdiškesnio kaip tas Moralės ir politikos mokslų skyrius, kuriame teologija, teisė ir politinė ekonomija eina sumišai? Gamtos mokslų ir matematikos skyriuje ne vieta civilinei architektūrai. Ką jau kalbėti apie Medicinos skyrių su septyniomis katedromis, tarp jų – ir Veterinarijos!

[...]

XLVII skyrius **Sankt Peterburgas ir Vilnius. 1805 metai**

[...]

Ponas Korsakovas nerengė priėmimų, taigi, Benigsenamams išvykus, miestas daug ko neteko. Vilnius lyg ir prigeso, lyg ir pritilo. Vyko rinkimų į administraciją, magistratūrą ir t. t. seimeliai, kurie išsaugojo daug buvusių respublikoniškų bruožų, tačiau greitai jų nebeliko, nes dėl to kildavo netvarka. Aukštuosius Lietuvos didikus į Vilnių atlydėdavo smulkūs kaimo bajorai (šlėktos), savo išvaizda beveik nesiskyrę nuo valstiečių. Skirtingų grupuočių atstovai girdydavo anuos degtine, kad už juos balsuotų. Valdžia padarė galą netvarkai, bet nesikišo į rinkimus; jie įvyko apygardose, dalyvaujant vieniems įgaliotiniams. Mes vėl atgavome ramybę.

Troškau vien tylos ir darbo. Atsisakiau teatro, kazino ir pobūvių. Tačiau kas sėkmadienį mano namuose rinkdavosi draugija: profesoriai, inteligentai, net kai kurie gabesnieji mokiniai. Gerdavome arbatą, skaitydavome laikraščius, aptardavome naujas knygas ir šnekučiuodavomės. Moterų neįsileisdavome. Išgirdęs apie tuos priėmimus, tėvas sunerimo: „Žiūrėkite, – parašė, – kad jie neišsigimtų į klubus, kad jūsų nesukompromituotų politika, o ne mokslais besidominti publika. Lenkais neverta pasitikėti. Jie nepatenkinti rusų valdžia; įgriso jiems ir savoji; jiems niekad nebus gerai, net jeigu – kaip sakydavo mano tėvas kaimo skerdžiams – valdytų nusileidęs iš dangaus arkangelas Gabrieliūs.“

Universiteto bibliotekoje mano studentams trūko būtiniausių veikalų, ir artimiausiu laiku nebuvo žadama jų gauti; leidau studentams triskart per savaitę lankytis mano namuose ir skaityti mano bibliotekos knygas.

Gruodžio 12/24-ąją – imperatoriaus Aleksandro gimimo dieną – nutariau įkurti kokią nors naudingą įstaigą. Sukviečiau pietų visus Medicinos fakulteto profesorius, žymiausius miesto gydytojus, chirurgus ir vaistininkus. Pasiūliau įsteigti Medicinos draugiją. Jos esmė labai paprasta: vieną du kartus per mėnesį susirinkus pasidalyti mintimis apie vyraujančias ligas bei retus atvejus; vesti posėdžių protokolą; užsisakyti svarbiausius medicinos leidinius; kartkarčiais išleisti medicinos straipsnių rinkinių; priimti nariais vietinius ir užsienio medikus. Visi svečiai pritarė projektui, pasirašė ir šitaip tapo Draugijos steigėjais bei nariais. Vėliau imperatoriui pateikėme jos statutą. Halės ir Jenos pavyzdžiu ponas Grodekas apsiėmė leisti lenkišką *Literatūros laikraštį*²¹. Numatydamas leidinio naudą visai šaliai, redaktoriui pažadėjau pateikti straipsnių iš medicinos praktikos. Pradžiai įteikiau Postalio *Medicinos akademijos kurso* ir Penados *Saggio d'osservazioni*²² (t. 9) ištraukas, kurios ir buvo išspausdintos. Tikėjomės, kad visuomenė ir Universitetas mus palaikys, tačiau dvigubai apsirikome. *Literatūros laikraščio* beveik niekas neužsisakė – šitai iš dalies galima paaiškinti prastoku laikraščio stiliumi: pedantišku, nuobodžiu. Universitetas būtų galėjęs ištaisyti padėtį, nes turėjo keletą gerų lenkų rašytojų,

---

²¹ *Literatūros laikraštis – Vilniaus literatūros laikraštis (Gazeta literacka Wileńska)*, literatūros ir mokslo savaitraštis lenkų kalba, ėjęs Vilniuje 1806 m. Išleisti 52 numeriai. Redaktoriai-leidėjai – Vilniaus universiteto profesorius G. Grodekas ir bibliotekininkas K. Kontrimas. Skelbė daugiausia knygų recenzijas.

²² *Saggio d'osservazioni* – it. *Knyga apie ligonių priežiūrą*.

kurie sugebėtų rašyti linksmus ir įdomius straipsnius, tačiau nė vienas iš jų nepagelbėjo ponui Grodekui. Ir tai dar ne viskas. Jis paprašė Universiteto keletą šimtų rublių tolesnei laikraščio leidybai: šitaip bandysiąs užsikariauti visuomenės pripažinimą. Administracija atsakė kaip visuomet: „Nėra lėšų.“

Tariama pinigų stoka nesukliudė rektoriui pasamdyti šokių mokytoją, – šimtas sidabro rublių metinės algos, butas jam ir šeimai, – nors anksčiau man buvo žadėjęs daugiau į Universitetą tarnautojų nebepriimti. Blogiausia, kad pasirinko tikrą neišmanėlį – ko gi norėti iš buvusio vienuolio. Tai kažkoks Dzivonis, iš esmės – labai garbingas žmogus, bet jis iš Lietuvos niekur nebuvo iškėlęs kojos, šokti mokėsi Smurgainių „akademijoje“²³.

Profesorių būrį papildė Bojanus: jam pagailo atsisakytos Veterinarijos katedros profesoriaus vietos, tad ir pasisiūlė iš naujo. Rektorius prašymą patenkino: nedelsiant išsiuntė išsaugotą senąjį diplomą. Taigi man teks gyventi mažame mieste su žmogumi, kurio vengdamas išvažinėjau dalį Europos. Būsiu priverstas nuolat sutikti moterį, kurią taip sunkiai išvijau iš savo širdies. Blogiausia buvo štai kas. Manydamas, kad Bojanai atsisakė Vilniaus, aš neatsargiai kai kam prasitariau apie savo ankstesnius santykius su jais.

Kalėdas praleidau Radzivilmonte. Senajam kunigaikščiui nusibodo kojų žaizdos (buvau liepęs laikyti atviras), taigi įsakė jas užgydyti. Žaizdoms užsitraukus, pasireiškė šlapimo nelaikymas ir baisūs skausmai. Pernakt ligonis šlapindavosi daugiau kaip 200 kartų. Nustačiau, jog herpesas nuo kojų persimetė į šlapimo pūslę. Vaistai nuo uždegimo nieko nepadėjo; paskyriau azoto rūgštį su vidurių laisvinamuoju gėrimu ir naujus įpjovimus kojose. Kunigaikštis pasitaisė, o aš uždirbau 200 Olandijos dukatų (nuo šiol tiek gaudavau už kiekvieną vizitą Radzivilmonte). Šįkart maloniai leidau vakarus pas kunigaikštę Oną. Kartą susiginčijome dėl vieno mano laiško turinio. Tuomet kunigaikštė atmintinai, žodis žodin, persakė visus mano prancūziškai ir itališkai iš Vilniaus rašytus jai laiškus.

[...]

LV SKYRIUS

Vilnius, 1809 metai

[...]

Tai ribotas, bet visuomeninėje veikloje stropus žmogus. Jo charakteris karštas ir smarkus, o veidas švelnus, geraširdis. Beje, Vavžeckis pasižymėjo garbingumu. Norėjau parodyti, kaip vertinu jo gerumą ir pagalbą vargšams šią sunkią žiemą, todėl pasiūliau surengti koncertą. Viena pusė pajamų bus skirta Vavžeckio draugijos reikalams, o kita – trečiajam Labdarių draugijos skyriui. Jis su džiaugsmu sutiko. Koncertas įvyko sausio 15 d. Kazino. Surinkome 900 sidabro rublių. Atlikome Jozefo Kozlovskio (Rusijos imperatoriaus koplyčios vyriausiasis muzikantas) „Tingalo“ gražiąją uvertiūrą. Simfonijai reikėjo tamtamo. Tą rytietišką instrumentą pasiskolinau iš Robertsono, kuris jį pritaikydavo savo fantasmagorijoms. Robertsonui tamtamą atvežė iš Indijos už 2000 frankų. Kito panašaus instrumento man nėra tekę matyti. Tamtamo garsas prilygo didžiausio varpo skambesiui ir sukretė publiką. Kadangi efektą buvau numatęs, iškart daviau raminaujų – Majerio operos „Alonsas ir Kora“²⁴ kavatiną; ją atliko ponias Frank pritariant arfai ir dviem violoms. Toks kontrastas sukėlė nepaprastą įspūdį. Broliai Hamai (vienas iš jų – dantistas) paeiliui atliko pjesę fagotui ir pjesę ragui. Iš pradžių publika juokėsi, afišoje perskaičiusi *tamtamas*, vėliau liko sužavėta šio muzikos vakaro. Generalgubernatorius ponias Frank atsiuntė tokį laiškėlį: „Jaučiu pareigą, ponias, padėkoti už Jūsų pagalbą Vilniaus neturtėliams. Kitas tokį

²³ Smurgainių „akademija“ – 1628–1805 m. Smurgainys priklausė Radviloms. XVII a. čia veikė lokių dresavimo mokykla, vadinama Smurgainių „akademija“.

²⁴ „Alonsas ir Kora“ – vokiečių kompozitoriaus Majero (Mayer) opera pagal A. fon Kocebiu pjesę.

talentą turintis žmogus teiktų malonumą draugams ir pažįstamiems. O Jūs savo talentu gelbсите vargstančiai žmonijai.

Aš žaviuosi Jūsų nuopelnais ir nuostabiomis savybėmis. Tuo Jūs išsiskiriate iš visų damų. Priimkite mano pagarbą ir visišką atsidavimą. Korsakovas.”

Teatro mėgėjai antrą kartą parodė tragediją „Fedrą“, tačiau labdarybės įstaigos mažai tesurinko pinigų – tik 1800 rublių sidabru. Tikėtasi daugiau, nes vaidinimas vyko tokiu metu, kai visa Lietuvos aukštuomenė telkėsi Vilniuje.

Aš buvau pasiryžęs gauti lėšų vienam man patikėtam Labdarių draugijos skyriui. Ketinau atlikti Haidno „Sukūrimą“. Pradžioje atrodė, kad šiam sumanymui atsiras daugybė Lietuvoje neįveikiamų kliūčių, laimė, man šauniai pasisekė. Vaivada Ksaveras Chominskis²⁵ garsėjo puikiais prancūzų poezijos vertimais į lenkų kalbą. Paprašytas išversti „Sukūrimą“, sutiko, bet pridūrė, kad negalės kurti taip greitai kaip dievas. Šis senukas buvo jau labai silpnos sveikatos. Vos spėjęs užbaigti pirmosios „Sukūrimo“ dalies vertimą, mirė nuo apopleksijos. Pamokslininką, teologijos profesorių Chodanį²⁶ paprašiau tęsti darbą, ir jis nedelsdamas šito ėmėsi, kaip ir jo pirmtakas. Gavus tekstą, reikėjo jį pritaikyti muzikai. Buvo svarbu kuo tiksliau išsaugoti prozodiją, kurią lenkai operų vertimuose pažeidžia. Jiems nesvarbu, kaip dainuoti: *dobry* ar *dobry*, *sercé* ar *serce* ir t. t. Dėl savo tikslo buvau priverstas dažnai keisti natas, bet tai nebuvo žymu. Prozodijos trūkumai gadino lenkų kalbą, paprastai tinkamą dainuoti. „Sukūrimo“ muzikos požiūriu lenkų kalbai galiu tikrai prikišti, kad joje nėra vienskiemenio „šviesą“ (*Licht*) reiškiančio žodžio. Tai šiek tiek užtemdė garsiojo pasažo *Es werde Licht* grožį.

Suderinęs žodžius ir muziką, pradėjau ieškoti dainininkų ir orkestro. Poniai Frank palikau paties Haidno jai dedikuotą partiją²⁷. Teatro aktoriai Palčevskis²⁸ ir Votskis gavo tenoro ir baritono partijas. Vilniaus bažnyčios, teatras ir Draugija surado 24 choristus. Jų reikėjo daugiau, ir aš kreipiausi į Minsko vyskupą ir archimandritą su prašymu leisti jų choristams atvykti į Vilnių pirmosiomis Gavėnios dienomis. Vyskupas Dederka²⁹ atsisakė, motyvuodamas netinkamu pasilinksminimams laiku, pasirinktu pono Franko... Archimandritas Potiomkinas buvo sukalbamesnis: paskyrė 12 giedotojų ir paprašė iš anksto atsiųsti natas, kad jie laisvalaikiu ruošųsi. Tarp Vilniaus apylinkių keleto pulkų puskarininkių radau dar 4 choristus. Pavyko gauti 100 orkestrantų... Po daugelio repeticijų užglaistėm visus nelygumus.

Tuo metu garsus pianistas ir kompozitorius Šteibeltas, vykdamas iš Paryžiaus į Peterburgą, užsuko į Vilnių. Išklaušęs vieną repeticiją, pareiškė, kad mums nedaug tetrūksta iki tobulumo. „Kaip suprasti tą „nedaug?“ – „Mažiau dainavimo rečitatyvuose ir daugiau sielos instrumentinėje dalyje.“ – „Užtikrinu, kad skrupulingai laikiausi Haidno nurodymų. Kas gali geriau už autorių žinoti, kaip atlikti jo kūrinį?“ – „Vokiečių ir net italų dainininkai deklamuodami įstengia prilygti prancūzams, bet Vienos orkestras groja tik natas, o Paryžiaus – įdeda ir sielos. Jei būtumėt girdėjęs „Sukūrimą“ Konservatorijoje, nė kiek nesuabejotumėt manimi.“ Paprašiau Šteibeltą padėti mums patarimais. Jis pasiūlė dainininkams nežiūrėti visą laiką į natas, o verčiau dainuoti atmintinai, palydint žodžius jei ne atitinkamais gestais, tai bent koncerte leidžiama mimika. Orkestro muzikantai grojimu turi paryškinti tekstą. Visi koncerto dalyviai tapo dainininkais ir aktoriais. Choras dainavo, įkvėptas vieningo jausmo, ir aš troškau, kad pats Haidnas dalyvautų atliekant šį jo kūrinį.

²⁵ Chominskis – Františekas Ksaveras Chominskis (Chominsky, 1739–1809), vaivada.

²⁶ Chodanis – Janas Chodanis (Chodany, 1769–1823), rašytojas, teologijos profesorius (1807). Šv. Jono bažnyčios kunigas. 1817–1823 m. buvo Vilniaus universiteto Moralės ir politikos mokslų fakulteto dekanas. Straipsnių ir kelių veikalų autorius.

²⁷ „...Haidno jai dedikuotą partiją...“ – savo mokinei Kristinai Gerardi Frank Haidnas oratorijoje „Pasaulio sukūrimas“ paskyrė soprano partiją.

²⁸ Palčevskis – aktorius, dainininkas (Palczewski). Žinoma jo 1806–1811 m. aktorinė veikla. Pirmą kartą suvaidino Don Žuaną Varšuvos „Narodowy“ teatre. 1806–1907 m. komedijose ir dramose atlikdavo nereikšmingus tėvų, karininkų vaidmenis. Komiškose operose dainavo tenoro partijas. 1808–1811 m. vaidino Vilniuje. J. Haidno oratorijoje „Pasaulio sukūrimas“ atliko Urielio partiją.

²⁹ Minsko vyskupas Dederka – Jokūbas Ignotas Dederka (1753–1829). 1770 m. baigė Vilniaus akademią. 1790 m. jam suteiktas teologijos daktaro laipsnis. Nuo 1777 m. dirbo Šv. Jono bažnyčioje. 1788 m. tapo Minsko vyskupu.

Žinojau, kad „Sukūrimas“ kelia mažesnę įspūdį teatre ar pasilinksminimo vietoje, todėl pasirinkau didžiąją Rotušės salę, talpinančią 1000 žmonių. Išdekoravau ją kaip bažnyčią, atitinkamai papuošiau ir apšviečiau. Baltai aprengtos dainininkės, juodai – dainininkai turėjo stovėti gražioje scenoje.

Kad publika geriau suprastų „Sukūrimo“ grožį, prie teksto pridėjau paaiškinimus. Prisirinko tiek žmonių, kad daugeliui salėje neužteko vietos. Rezervavau vietas karo ir civilinei vadovybei bei jų šeimoms. Ponas Korsakovas atvyko anksti ir lengvai pasiekė savo vietą, o ponas Brusilovas pavėlavo, tad rado savąją jau užsėstą. Jis baisiai pasipiktino ir tuoj pat išėjo; aš dėl to labai nusiminiau. Tačiau koncerto sėkmė privertė užmiršti šį nemalonumą. Mano vargą atlygino labai didelė rinkliava; visiems prašant, pakartotinai pasirodėme rytojaus dieną; entuziazmas buvo tas pats, nors atėjo mažiau žmonių. Niekas nemokėjo daugiau, negu kainavo bilietas (3 sidabro rubliai), o išlaidos sudarė 900 rublių, bet labdarybės tikslams liko 1000 dukatų.

Tų pinigų užteko daugybei sergančių vargšų pagelbėti, nes atšiauri žiema ir brangus kuras ištuštino net pasiturinčių žmonių kišenes.

Per pavasario lygiadienį buvo 21° šalčio. Prasidėjo protarpiniai karščiavimai; vadinasi, šią ligą ne visuomet sukelia pelkių dujos (pelkės juk buvo užšalusios!). Visame žemyne kinmedžio kaina buvo smarkiai pašokusi, ir man kilo mintis panaudoti jau virintų žievių nuosėdas: buvau įsitikinęs, kad jos dar pakankamai veiksmingos, gydant tokį karščiavimą. Mano lūkesčiai išsipildė. Pravertė Pavijos ligoninėje kadaise įgytas patyrimas.

Kaltūnuotieji ypač kentė nuo šalčio. Minios jų ateidavo pas mane. Daugelis turėjo karcinomos opas, ir aš ėmiau įtarti, kad kaltūnas ir vėžys susiję. Kaltūnuotuosius gydžiau maudos ir sieros mišiniu, palengvinančių jų kančias.

[...]

LVIII skyrius

Vilnius, 1810

1809 m. baigėsi, kaip ir prasidėjo, – šalčiais. Gruodžio 23 d. 7 valandą ryto termometras rodė 22° žemiau R nulio. Mano kirpėjas pranešė, kad prie namo durų rado vaiką. Liepiau jį atnešti. Tai buvo naujagimis berniukas, beveik sušalęs, labai silpnas, suvystytas į šiurkščią drobę. Prie jo radau lenkų kalba prikraigliotą raštelį: „Esu nesantuokinis vaikas, tikiuosi jūsų gerumo. Tėvu ir motina bus tie, kurie aprūpins mano vaikystę. Gimdytojai manęs atsisakė, malonėkite juos atstoti. Per krikštynas patronu gavau šv. Rapolą, vadinkite mane šiuo vardu. Žymūs asmenys žino apie mano gimimą.“

Parodžiau berniukštį poniai Frank, kuri iš pradžių jį palaikė suvystytu kačiuku; supratusi savo klaidą, atidavė jį gerai žindyvei ir suruošė reikalingą kraitelį. Rapolo vardas mums nepatiko, nors labai žavėjomės nuostabiu dailininku, turėjusiu šį vardą (Rafaelis); kadangi berniukas surastas gruodžio 23 dieną, jį ėmėme vadinti Viktoru.

Kai kas pamanė, kad vaikas – mano, o spektaklis surengtas tam, kad juo pasirūpinčiau, nesukeldamas ponios Frank įtarimų. Tačiau jie klydo.

Labdarių draugija, ypač Vakcinacijos ir Motinystės institutai, klestėjo; pagerinau pagalbą į namus, išvaržų kankinamus neturtingus darbininkus, kad pajėgtų dirbti, aprūpinau specialiais raiščiais, paskyriau jiems šiltas vonias. Pagalbą suteikiau 918 žmonių, neskaitant Labdarybės ligoninės pacientų. Mano skyriaus kasoje beliko vos 203 sidabro rubliai. Reikėjo pasukti galvą, kaip ją papildyti. Po Haidno „Sukūrimo“ nebegalėjau tikėtis, kad paprasti koncertai patrauks žmones, be to, visi labai nenoriai tuštino kišenes.

Kilo mintis, kol Tarkvinijus Vilniuje, pastatyti Cingarello operą „Romeo ir Džuljeta“³⁰, įterpiančią ir kitų kompozitorių muzikos; Tarkvinijui parodėme, kaip Kreštentinis dainavo ir vaidino Romeo; imitacija buvo vykusi.

Poniai Frank teko Džuljeta. Garbūs Vilniaus asmenys buvo vaidinę Labdarių draugijos organizuotoje „Fedroje“, net ir teismo pirmininkas; nutariau, jog man pritiks Džuljetos tėvo vaidmuo. Tačiau mano draugas profesorius Niškovskis prišnekino mane to nedaryti, nes publika paširps matydama scenoje klinikos profesorius. Jis taip karštai įkalbinėjo, kad aš apsidžiaugiau tokiu draugiškumu ir pažadėjau paklausti patarimo. Neradau vietos savęs jokio mėgėjo, tad pasikviečiau aktorius Fišerį³¹, kuris šiek tiek dainavo. Nei jis, nei kiti antraeilės vaidmenų atlikėjai (Tebaldo, Džilberto, Matildos), nei choras nemokėjo itališkai; todėl pritaikiau lenkišką ortografiją: *k* vietoj *c* prieš *a* (*cafo*³², *kafo*); *cz* vietoj *c* prieš *e* (*cena*³³, *czena*), ir pavyko visai neblogai.

Operoje turėjo būti ir nedidelis baletas. Suradau 8 merginas ir 4 vaikus. Universiteto šokių mokytojas Dzivonis pagal mano nurodymus pastatė nedidelį baletą. Operoje reikėjo kautis; Tarkvinijui prisiėjo išmokti fechtuoti. Man patiko jo drąsa kaunantis, nors jam trūko barzdos ir netiko moteriškas balsas. Panašiai pasielgiau ir su 24 granadieriais, kuriuos pamokė fechtavimo mokytojas ponas Julė. Jis seniai buvo pamiršęs, kad aš anksčiau priešinausi fechtavimo mokyklos steigimui Vilniuje ir jo išrinkimui mokytoju.

Visi pasiruošimai vyko mano namuose, kurie nė ir tolo nebepriminė gydytojo namų. Viename kambaryje dainavo, kitame šoko, trečiame fechtavosi, o ketvirtame ir penktame vyriškų už moteriškų drabužių meistrai siuvo kostiumus, daugiausia iš sidabru bei auksu siuvinėto aksomo ir satino. Nenustebkite, kad jie kainavo 4000 frankų, be ponios Frank suknelės, už kurią sumokėjau iš savo kišenės.

Norėdamas matyti gero dailininko nupieštą Kapulečių rūšį, kreipiausi į garsųjį Peterburgo Gonzagą: pažadėjau nusiųsti Vilniaus teatro matmenis, apmokėti drobes ir dažus; jo darbus apibūdinau kaip neįkainojamus ir nepagailėjau gražių žodžių apie jo šlovę, patriotizmą, labdarystę ir t. t. Tuščios pastangos; savimyla net neatsakė į mano laišką. Laimė, jį pakeitė ponas Glovackis³⁴. Trys naujos dekoracijos kainavo apie 1000 frankų.

Beveik padvigubinau įprastinį teatro orkestrą. Ketinau pats diriguoti, nors Niškovskis barėsi.

Buvo labai sunku rasti suflerį, kuris mokėtų itališkai ir suprastų natas. Pagaliau šioms kuklioms, bet svarbioms pareigoms pavyko užangažuoti daktarą Vičinį. Per generalinę repeticiją Fišeris pareiškė, kad labai išvargęs ir bijo spektaklyje dainuodamas prarasti balsą. Tąkart aš jį pakeičiau.

Bilietas į parterį kainavo 8 frankus, ložė – 60. Poniai mokėjo ir daugiau, o grafas Ignacas Tyzenhauzas davė net 200 Olandijos dukatų.

Ėmiausi tiesiog neįsivaizduojamų priemonių, kad niekas nepatektų į teatrą nesusimokėjęs. Aptikau slaptas duris, apie kurias net antreprenieris nieko nežinojo; jis susiėmė už galvos supratęs, kiek pinigų prarado per tas duris. Mano studentai sekė durininkus. Dėlei atsargumo bilietus į parterį platiniau

---

³⁰ „Romeo ir Džuljeta“ – italų kompozitoriaus Nikolos Antonijaus Cingarello opera.

³¹ Fišeris – Antonis Fišeris (Fischer, 1776 arba 1780–1830). Aktorius, dainininkas. 1801 m. vaidino Vilniuje M. Moravskos teatre, po pertraukos, 1805–1821., – vėl Vilniuje. Dainavo J. Franko pastatytuose J. Haidno „Pasaulio sukūrimas“, Cingarello operoje „Romeo ir Džuljeta“. A. Fišeris turėjo nemažų sceninių gabumų, neblogą balsą, sceninę dikciją. Atlikdavo karžygių, įsimylėlių vaidmenis. Dainavo ir komiškosiuose operose. 1812 m. pasirodė Napoleono kariuomenei. 1821 m. išvyko į Lenkiją.

³² *cafo* – it. turi būti „caffo“. Toskanoje – neporinis skaičius; „pirmasis iš visų, vienintelis“.

³³ *cena* – it. „vakarienė, pokylis“.

³⁴ Glovackis – Juozapas Hiliaras Glovackis (Glowacki, 1785–1858). Dailininkas, scenografas, grafikas, tapytojas. 1811–1823 studijavo Vilniaus universitete pas J. Rustemą ir J. Saundersą. 1808–1825 m. – Vilniaus teatro trupės dailininkas, 1819–1826 m. – Vilniaus universiteto litografinės spaustuovės vedėjas. Nuo 1827 m. – Varšuvos teatro dailininkas. Glovackis sukūrė dekoracijų Vilniaus teatrų spektakliams, litografijų, nutapė portretų, dekoravo Vilniaus universiteto Kolonų salės skliautus (1817m.). Paliko religinių paveikslų, peizažų.

vaidinimo dieną, kad išvengčiau klastočių, kurių pasitaikydavo per ankstesnius koncertus. Spektaklis įvyko 1810 m. balandžio 23 d. Dar nepasibaigus I veiksmui, visos ložės jau buvo užsakytos antrajam vaidinimui. Entuziazmas – visuotinis. Kitaip ir negalėjo būti. Tikras stebuklas: pačioj Lietuvos širdy atliekama tikra opera, kurioje itališkas dainavimas palydimas prancūziškos deklamacijos. Ką tik grįžęs iš Paryžiaus grafas Oginskis, kuris matė „Romeo ir Džuljetą“ Tiulri rūmuose su Kreštentiniu ir panele Grasini, viešai pareiškė, kad Tarkvinijus ir ponias Frank prilygo jiems.

Žinau, kaip minčių asociacijos veikia mūsų sielą. Prieš pakeliant III veiksmo uždangą, kai scenoje – Džuljetos kapas, padeginau smilkalų, kad sužadintų publikos religinį jausmą. Paprasta priemonė sukėlė didelį efektą.

Kad Kapulečių ir Montekių kautynės būtų kuo smarkesnės, abiejų pusių kareiviams pašnibždėjau, jog priešininkai ketina gerai kirstis; to užteko, ir abi pusės su įkarščiu puolė viena kitą. Nuo ginklų skilo žiežirbos; buvo net lengvai sužeistų. Jų nepavojingus įdrėskimus aptvarkė kulisuose apdairiai pasislėpęs chirurgas Marjanskis. Po spektaklio ekstazės pagauta publika garsiai šaukė poniją Frank. Generalgubernatorius Kutuzovas tuoj pat nusiuntė savo adjutantą, kad paprašytų poniją Frank ateiti į jo ložę ir iš ten pasirodyti žiūrovams. Pavėluotas kvietimas, nes aš jau buvau jai liepęs išeiti į sceną su Tarkvinijum ir parodyti, kad aplodismentai turėjo būti skirti jam.

Pasiteiravau poniją Frank, kokios liūdnos mintys buvo ją apėmusios per tą pusvalandį, kurį leido karste. Ji atsakė: „Aš galvojau apie tai, kad Tarkvinijų pakviesite vakarienės, kad abu būsite išalkę, ir kad aš pamiršau tų pasirūpinti.“ – „Esu sujaudintas“, – atsakiau aš. Operą parodėme dar du kartus: balandžio 30 d. ir gegužės 6 d. Rinkliavą paskyriau Labdaros draugijos trečiajam skyriui. Iš viso gavome 3750 sidabro rublių (15 000 frankų), iš kurių liko 1976 rubliai (7624 frankai).

Nepriskaičiavau pinigų, išleistų pietums ir vakarieniems, vaidinimo klausimams aptarti, taigi spektaklis, atnešęs 100 % pelno, nebuvo nesėkmė. Tiesa, prisidėjo dar vienos papildomos išlaidos. Aktoriai geraširdiškai parėmė mano sumanymą, vadinasi, man derėjo išsinuomoti ložę per jų benefisus, kurie vykdavo beveik kas savaitę. Ložės kaina – 2 dukatai; paskaičiuokite, kiek metų gal būčiau praradęs pinigų. Nutariau, kad privalau atsilyginti aktoriams, ir tą pačią operą parodėme jų benefisui. Tai įvyko gegužės 20 d. / birželio 1 d. Tą dieną buvo neįprastai šalta, krito stambios sniegės; surinkome vos 600 sidabro rublių (2400 frankų). Tokia pati suma atiteko Tarkvinijui po paskutinio vaidinimo.

Po „Romeo ir Džuljetos“ publika nebelankė teatro. Atlygindamas antreprenieriui nuostolius, padovanojau jam mūsų operos kostiumus ir ponios Frank suknelę. Be to, jis gavo atlyginimą ir kaip aktorius.

Pirkliai, siuvėjai, batsiuviai ir kiti amatininkai, gydytojai ir t. t. pasipelnė iš mano operos; nemažai į operą atvykusių kaimo žmonių paliko Vilniuje daug pinigų. Galėjau didžiuliuoti, kad mano užmačia visiems išėjo į naudą.

Kovo pabaigoje ponias Lobačevska kreipėsi su prašymu leisti dalyvauti neturtingų ligonių apžiūroje, kurias rengdavau dukart per savaitę, kad vėliau parūpintų vaistų *gratis*. Visa, ką ten pamatė, ją sudomino ir sujaudino. Išėidama ji paklausė: „Kokį gavote atpildą už tokį vargą?!“ – „Ramią sąžinę“, – atsakiau. – „Tai žema!“ – sušuko ji. – „Kaip tai, ponias, – žema?“ – „Aš kalbu apie valdžios nedėkingumą arba greičiau apie mūsų bendro draugo įžūlumą.“ – Ir ji su priekaištais nuėjo tiesiai pas Kutuzovą. Generolas tarė: „Nejaugi manote, kad negalvoju, kaip atlyginti Frankui?“ – „Galvoti nepakanka, reikia veikti.“ – Ponias Lobačevska nedelsdama iškvietė gubernatoriaus sekretorių, Jo ekselencijai liepė diktuoti prašymą ministrui, pasirašyti ir išsiųsti tą pačią dieną. Gegužės 10 d. poniją Frank nudžiugino pono Kutuzovo raštas, pranešantis apie jos vyro apdovanojimą ketvirtojo laipsnio Vladimiro ordinu. Tuoj pat nuėjau pas generalgubernatorių padėkoti, ir jis pats prisegė apdovanojimą. Benigsenas Kutuzovui papriekaištavo, kad nepristatė manęs to paties ordino trečiajam laipsniui. Tačiau aš buvau pirmasis iš Universiteto, apdovanotas rusų ordinu, ir jaučiausi visiškai patenkintas.

Kitas paštas atgabeno antrojo laipsnio Anos ordiną ponui Sniadeckiui. Čia jau pasistengė kuratorius: jam nepatiko, kad apdovanotas paprastas profesorius, o rektorius aplenktas. Kutuzovas nusijuokė iš tokios menkystės ir pasakė: „Jūs taip pat būtumėte galėjęs gauti antrojo laipsnio Šv. Anos kryžių, bet aš parinkau jums garbingesnį. – Šv. Anos ordinas reiškia palankumą, o Šv. Vladimiro – nuopelnų įvertinimą.“ Iš tiesų *Peterburgo laikraštis* pranešė, kad „Jo Didenybė Vilniaus universiteto rektorių apdovanojo antrojo laipsnio šv. Anos ordinu, o profesorių Jozefą Franką – ketvirtojo laipsnio šv. Vladimiro ordinu, už jo nepriekaištingą tarnybą ir tinkamą talentų panaudojimą žmonijos kančioms lengvinti“. Šią frazę perskaičiau ir ordino kavalieriaus pažymėjime, pasirašytame imperatoriaus Aleksandro.

Tuo pačiu metu ministerijos laikraštis *Šiaurės kurjeris* išsamiai aprašė mano Vilniuje įkurtą labdarybės institutų veiklą.

Iš prancūzų kalbos vertė Genovaitė Dručkutė

Jozefas Frankas, *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius: Mintis, 2001, p. 49–52, 54–56, 104–107, 230–232, 291–295.